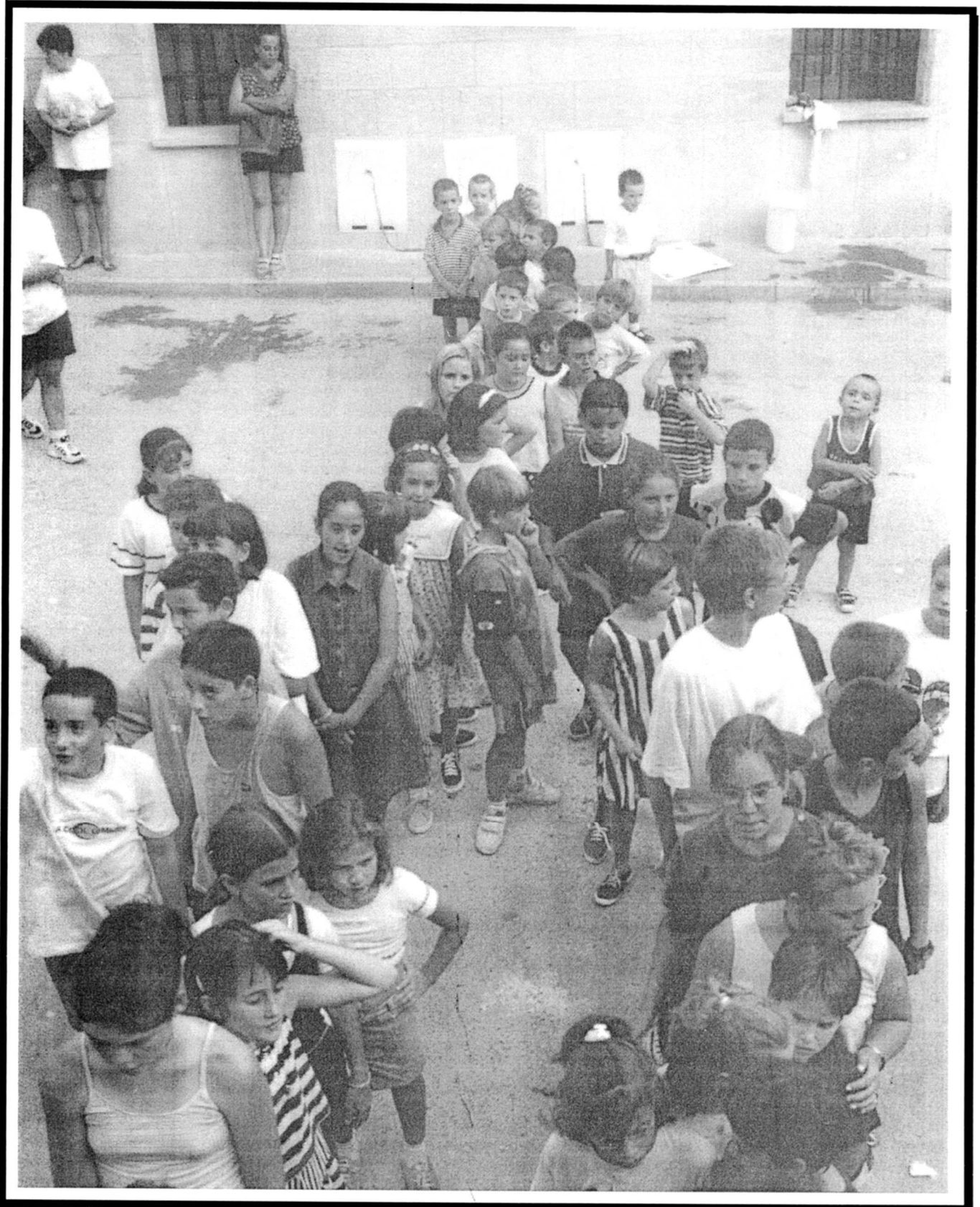

núm. 182

La Femosa

Revista d'opinió i informació local

ARTESA DE LLEIDA, setembre-octubre 1999

La Femosa

Setembre-ostubre
[182, 1999]

Edita l'Agrupació Cultural
La Femosa,
carrer dels Gallart, 7.-
25150. Artesa de Lleida.

*

*Aquesta
publicació local
rep el suport de:*

Generalitat de
Catalunya
(Dept. de Cultura).

Diputació de Lleida
(Institut d'Estudis Ilerdencs).

Ajuntament
d'Artesa de Lleida.

Els articles que apareixen a les
planes de **La Femosa**
reflecteixen únicament l'opinió
de llurs signants.

2a. època.
Dipòsit Legal:
L-264-1981.

PÒRTIC

Ja fa dinou anys de les primeres eleccions al parlament de Catalunya. Quan sortiran aquestes ratlles, ja haurem votat per sisena vegada consecutiva, per elegir el Parlament de Catalunya del qual en sortirà el Govern de la Generalitat que ens ha de portar fins al segle XXI.

Amb el temps d'aquestes cinc legislatures exhaurides, no podem dir que s'hagi avançat gaire cap a la plena recuperació de la identitat nacional de Catalunya, però tot i així, sí que hem de reconèixer que som lluny de les tenebres que ens envoltaven fa tot just un quart de segle.

Quan estaven preparant la confecció d'aquest núm. de LA FEMOSA, va tenir lloc el debat de tots els caps de llista que concorrien a aquestes eleccions i que van trametre conjuntament TV3 i el segon canal de TVE a Catalunya. La nostra sorpresa (sorpresa potser no és ben bé la paraula justa) va estar que el candidat del PP, Fernández Díaz, va utilitzar la llengua castellana per demostrar, d'aquesta manera, que Catalunya és bilingüe. És un fet inqüestionable que a Catalunya hi viuen una massa importantíssima d'immigrants espanyols que no han acceptat mai que aquí (per ells una part d'Espanya) no parléssim la seva llengua i, per aquesta raó, no s'han volgut integrar mai, plenament, dins la nostra societat catalanoparlant. Aquest fet palpable i realment preocupant, s'ha vist fins ara recolzat i, fins i tot, potenciat per l'aparell de l'Estat, el qual tem (encara per reminiscències imperialistes) que la catalanització d'aquest gran nombre de ciutadans dins la societat catalana, evidencii encara més que Catalunya és una nació i no una regió del seu Estat.

Catalunya no és bilingüe encara que una bona part dels seus ciutadans no parlin català. Se la vol fer bilingüe, perquè això representa el primer pas cap a la pèrdua total de la seva personalitat i de la seva diferenciació dins d'aquesta Espanya que no volen plural. Els temps i les persones han canviat, però la constància cap a la negació de la nostra personalitat i al dret de poder esgrimir la nostra catalanitat, encara es perpetuen.

Prop de vint anys d'un govern autònom (segons la nostra manera d'entendre les coses) han servit només per frenar aquesta contundent i continuada agressió cap a la nostra entitat com a poble, però no han servit, o han servit només d'una manera molt tènue, per posar fi a una constant descatalanització de la nostra societat. Esperem que aquesta nova legislatura que ens portarà cap al tercer mil·leni, sigui més valenta i, sobretot, més eficaç de cara als nostres interessos col·lectius.

LA FEMOSA CUINA

PASTÍS DE PATATES AMB PEIX

(per a 8 persones)

INGREDIENTS

Dos quilos de patates
Un lluç de 3/4 de quilo
Un quart de quilo de petxines
200 grams de gambes
Una llauna de tonyina
Una llauna d'anxoves
Tres ous
Una pastilla de brou concentrat
Una ceba grossa
Dues tomates pelades
50 grams de formatge ratllat
Una cullerada de farina
Una pastilla petita de mantega
Llorer, alls i julivert
Sal i oli

Posarem una olla amb aigua al foc: quan bulli hi tirarem el llorer, la pastilla de brou, un parell d'alls, sal i tot el peix. Quan faci uns minuts que torni a bullir, traurem les gambes i, la resta, ho deixarem bullir una mitja hora més. Després ho traurem tot de l'olla i, en la mateixa aigua, hi courem les patates pelades i tallades a trossets. Una vegada cuites les traurem (el brou el reservarem) i les aixafarem ben aixafades juntament amb la mantega. Triarem el peix, l'esmicolarem i l'afegirem al puré juntament amb la tonyina i les anxoves trencades a bocinets, els tres ous i un culler de brou del bullit. En una paella a part, farem un sofregit amb la ceba, la tomata, l'all i el julivert. Després ho ficarem, colant-ho, dins del puré. En deixarem una mica per fer beixamel.

En un motlle rodó untat de mantega, hi tirarem tota la barreja. Ho posarem al forn ben calent, al bany maria uns trenta o quaranta-cinc minuts, fins que es dauri. Una vegada tret del forn el deixarem refredar una mica i, després l'abocarem en una safata. A part, farem una beixamel amb la resta del sofregit, una cullerada de farina mig litre del brou. Amb la beixamel cobrirem el pastís i, per últim, hi posarem el formatge ratllat per sobre i ho posarem a gratinar.

Es pot acompanyar amb unes gambes salades i musclos.

ÍNDEX

PÒRTIC	3
LA FEMOSA CUINA	4
NOTES I NOTÍCIES	6
EL MUSEU ARQUEOLÒGIC: Vint anys d'una espoliació <i>Per A. Costafrada</i>	12
AMB POQUES PARAULES, No ets pas millor si t'alaben <i>Per F. Gaallart</i>	15
MOS ESCREUATS <i>Per M. A. N.</i>	16
L'EPIDÈMIA DE GRIP DE 1918 A ARTESA (i VI) <i>Per Josep Gallart i Maria Rodríguez</i>	17
LA FONT <i>Per Pere Arnau</i>	23
ELS REGIDORS DEL 2000 <i>Per R. Nonat</i>	25
QUARANTA-UNA COMARQUES <i>Per A. C.</i>	28

PORTADA:

**Festa Major:
Cucanyes al carrer**

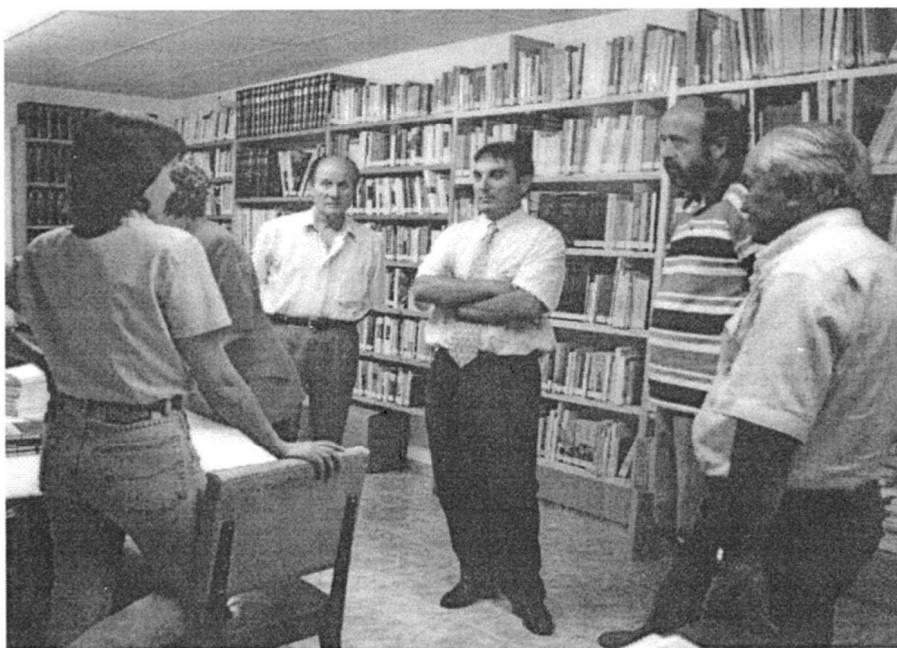
NOTES I NOTÍCIES

LLIURAMENT DE FOTOGRAFIES

Durant el mes de juliol, la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, va fer lliurament a l'Agrupació Cultural La Femosa d'un lot de llibres per a la seva biblioteca i dues fotografies de la caràtula del projecte que l'arquitecte César Martinell va redactar. Aquest projecte, encarregat pel Sindicat de Sant Isidre d'Artesa de Lleida, contemplava la construcció d'un important nucli d'habitatges, de granges i graners.

Aquest projecte es va descobrir mercès a l'exposició de les Bases de Manresa i des de llavors ençà l'Agrupació Cultural La Femosa, ha treballat per tal d'intentar esbrinar més coses d'aquest projecte.

Durant tot aquest any la Fundació Cultural La Caixa, realitza una exposició itinerant sobre l'arquitecte César Martinell, on s'hi exposa aquestes fotografies que ara tan amablement ens han lliurat.

DESIGNACIÓ DE REGIDORIES

El ple de l'Ajuntament del dia 28 de juliol, va celebrar la seva primera sessió, en la qual va fixar el calendari de celebració de les sessions plenàries les quals es faran cada darrer dijous de mes, llevat del mes d'agost. En la mateixa sessió es va donar compte de la resolució dictada pel Sr. Alcalde en la qual s'efectua la delegació per àrees que recau sobre les persones següents:

- **ENSENYAMENT.- Josep Jaumejuan Bertran
- **CULTURA I FESTES.- Josep Jaumejuan Bertran
- **ESPORTS I JOVENTUT.- Josep Jaumejuan Bertran
- **SANITAT.- Josep Jaumejuan Bertran
- **MEDI AMBIENT.- Josep Jaumejuan Bertran
- **HISENDA.- Felip Domènech Costafreda
- **AGRICULTURA.- Felip Domènech Costafreda
- **AFERS SOCIALS.- Felip Domènech i Costafreda
- **SERVEIS.- Manolo Argilés Andrés
- **OBRES I URBANISME.- Manolo Argilés Andrés

La delegació comprèn les facultats:

- 1.- d'emetre informes i propostes
- 2.- de rebre, escoltar i valorar les peticions i suggeriments de tercers
- 3.- Dirigir els serveis

ELECCIÓ DE LES FESTES LOCALS PER A L'ANY 2000.-

El ple de l'Ajuntament reunit el dia 28 de juliol va acordar fixar com a festes locals per a l'any 2000, el dia 17 de gener, Sant Antoni, i 15 de maig, Sant Isidre.

Aquestes festes formen part del calendari de les festes laborals de Catalunya, que aprova anualment el Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, i són retribuïdes i no recuperables.

FESTA MAJOR 1999

Dels dies 26 al 29 d'agost va tenir lloc la Festa Major de la nostra vila.

Cada un dels dies estava ple d'actes per a tots els gustos i edats (campionats d'escacs, botifarra, ginkames, titelles, pallassos, exhibicions acrobàtiques, partits de futbol, correfocs ...).

Als vespres tenia lloc les sessions de ball, acte on s'aplega el major nombre de gent sota la carpa instal·lada a la pista poliesportiva, i que enguany han anat a càrrec dels següents conjunts i orquestres:

Anònima

Rosaleda

K-Melot

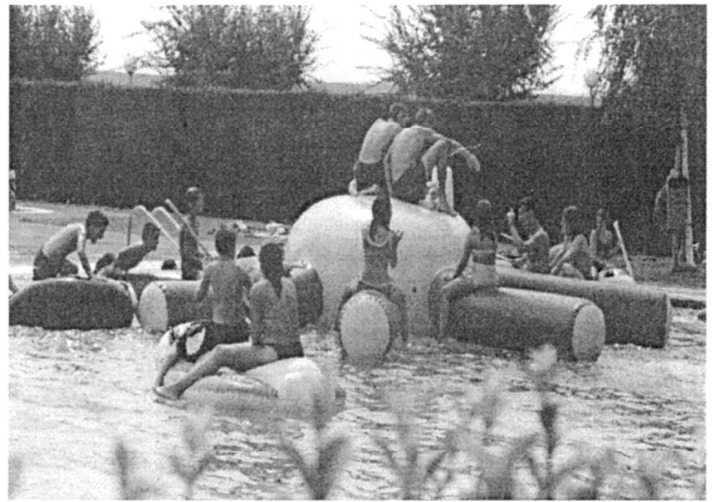
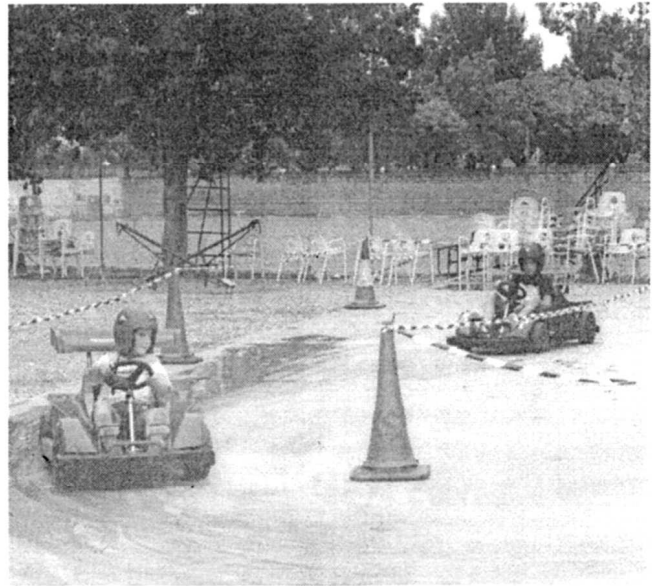
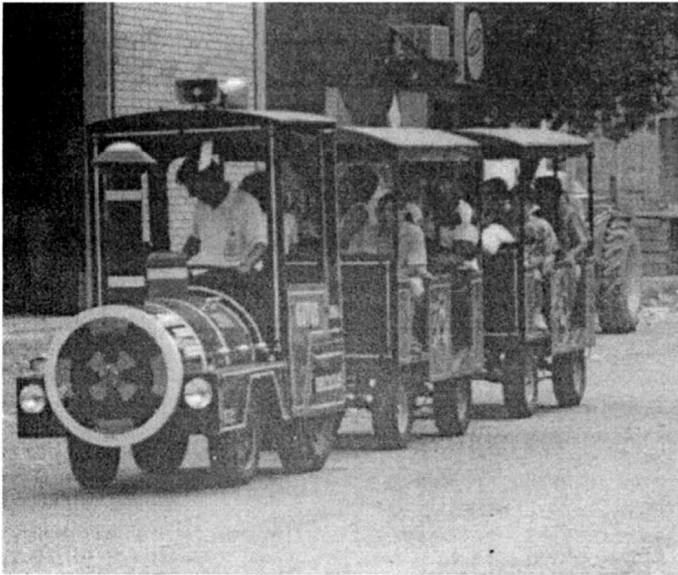
Cimarron

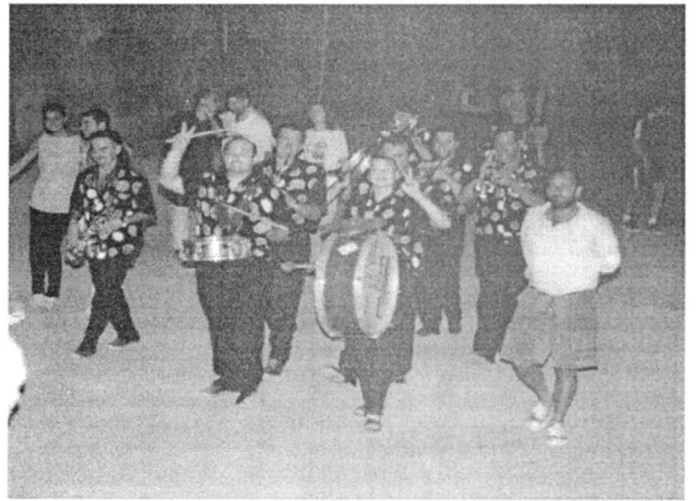
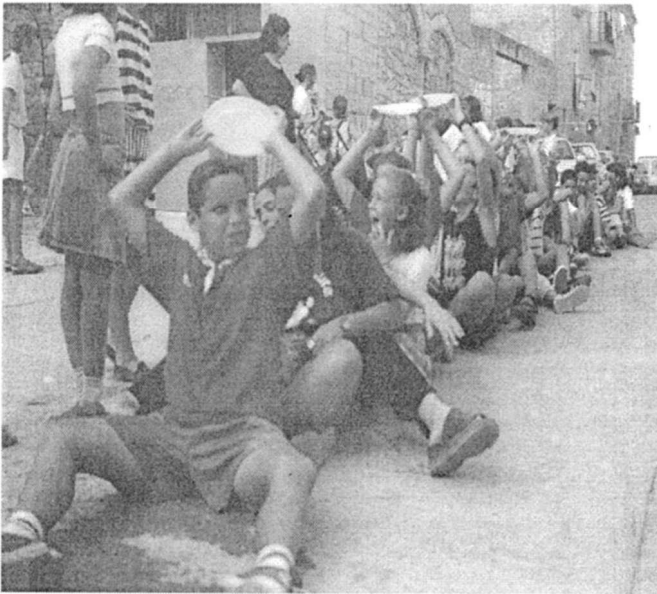
Los Mejores

Com a novetats a destacar cal citar l'actuació de PEPE RUBIANES, que amb l'espectacle RUBIANES SOLAMENTE, va aconseguir reunir prop de 1.700 persones a l'envelat. La Festa va acabar amb un castell de Focs d'Artifici.

IMATGES DE LA FESTA MAJOR

DIA DE SANT RAMON NONAT

La diada de Sant Ramon, 31 d'agost, estava fora del programa d'actes de la festa major, però tot i així es va celebrar amb la tradicional Missa, celebrada a l'ermita de Sant Ramon, seguida d'una xocolatada i l'actuació d'un grup d'animació.

OBRES AL BAR DE LA LLAR DEL POBLE

El ple de l'Ajuntament reunit amb caràcter extraordinari el dia 2 de setembre va acordar aprovar el projecte de reforma del bar de la Llar del poble, així com treure a licitació l'esmentada obra que importa segons projecte un cost de 6.964.800 ptes.

El projecte preveu la construcció d'una nova cuina, la instal·lació d'una bomba d'aire fred i calent, el canvi de tota la instal·lació elèctrica, així com la substitució de tota la fusteria i la barra del bar.

CELEBREM LA DIADA NACIONAL DE CATALUNYA

Un any més els artesencs i artesenes ens vàrem aplegar per tal de commemorar la diada nacional de Catalunya.

Enguany, però, s'han previst nombrosos canvis en la seva organització, que sens dubte han repercutit en un augment important de participants en el concurs de cassoles de tros.

L'ajuntament va escampar una circular a, tots els veïns i veïnes, en la qual es posava de manifest que enguany no es cuinaria la cassola que feia l'Ajuntament i que servia

per tal que tothom que no volgués cuinar pogués anar a omplir la perola i menjar cassola.

Un altre canvi va estar el lloc de realització, el qual es feia al Passeig de Sant Ramon i s'ha traslladat al passeig del Cementiri.

L'ajuntament, també com a novetat, va fer inscriure a totes les colles, amb indicació aproximada del nombre d'assistents, de tal manera que, previ sorteig, cada colla va trobar instal·lada al Passeig la seva taula i les respectives cadires.

Un total de 46 colles i més de 650 persones van omplir el Passeig del cementiri, on cada colla va cuinar i va assaborir la seva cassola.

GUANYADORS DEL 21 CONCURS DE CASSOLES:

Categoria juvenil-

Primer premi, dotat amb 15.000 Ptes., per a la colla de Núria Barberà i Escoda

Segon premi, dotat amb 10.000 Ptes., per a la colla de Gerard Velasco Dolcet

Categoria Absoluta-

Primer premi, dotat amb 20.000 Ptes., per a la colla de Cèsar Guerrero Ruche

Segon premi, dotat amb 15.000 Ptes. i tercer premi, donat amb 10.000 Ptes., Repartits entre les colles (empatades a punts, 12.500 Ptes. per colla) de Mercè Botias Novials i la d'Antoni Gallart Garròs.

Premi de presentació, dotat amb 5.000 Ptes., van empatar les colles de Dolors Capell i la de Dúnia Caderó.

A les 5 de la tarda es va lliurar la batalla de l'aigua al recinte del poliesportiu, i a les 9 del vespre es va cloure la jornada amb una cantada d'havaneres a càrrec del grup CAVALL BERNAT i una cremada de rom (feta pel Carlets).

ANIVERSARI DE L'ASSOCIACIÓ DE DONES

El dia 26 de setembre l'Associació de dones d'Artesa de Lleida va celebrar un dinar de germanor a la Sala de la Llar del poble, per tal de commemorar el dia de la seva creació.

Al dinar hi van assistir una cinquantena de sòcies, i es va procedir a retre comptes i a renovar algunes membres de la Junta.

Durant l'acte es va presentar l'anagrama de l'Associació de dones, i es va lliurar gratuïtament a totes les presents una bossa que llueix aquest anagrama.

MIQUEL MARTÍ I POL

El Ple de l'Ajuntament del dia 30 de setembre va acordar adherir-se a la proposta tramesa per l'Ajuntament de Roda de Ter (d'on és fill el gran poeta Miquel Martí i Pol), sobre la candidatura que es vol presentar per tal que Miquel Martí i Pol, sigui nomenat com a premi Nobel per a l'any 2000.

EL MUSEU LOCAL ARQUEOLÒGIC

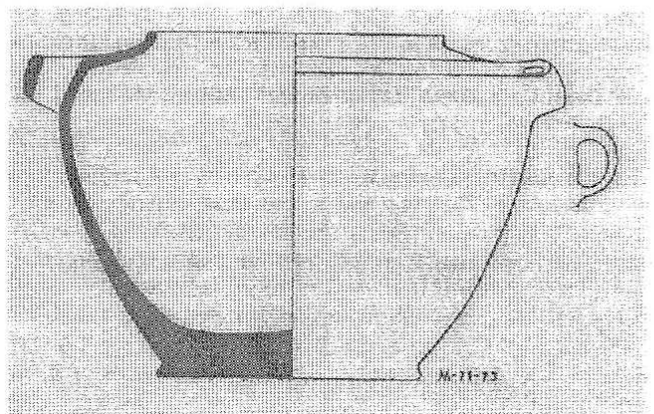
VINT ANYS D'UNA ESPOLIACIÓ

Aquest mes d'octubre es compleixen els primers vint anys del robatori de quaranta-quatre peces arqueològiques del Museu d'Artesa. Quaranta-quatre peces d'un valor incalculable, de les quals, mai més se n'ha sabut res. Quan el Museu Local Arqueològic d'Artesa es va inaugurar l'any 1971, constava només de les dues sales de volta de pedra que són l'únic testimoni que queda de la vella casa Delmera de l'ordre dels Hospitalers Sant Joan, ordre al qual va pertànyer el poble d'Artesa fins al 1851. Al Museu s'hi entrava per la petita porta (construïda expressament en fer-se el museu) que dóna al carrer de la travessera del Fossar Vell (davant per davant de l'antic cinema de cal Tomàs), però l'any 1976, en fer-se l'ampliació, es va posar la gran porta de ferro que dóna al carrer del Castell, que des de llavors és l'entrada oficial. La porta petita o porta del darrera, no va quedar anul·lada, però sí que va quedar en desús. És la porta per on van entrar els lladres, ja que en forçar-la amb una petita palanca, el pany va cedir amb facilitat. Des de llavors aquesta porta va quedar barrada amb un reforçat matràs de ferro.

Els lladres havien d'haver vingut més d'una vegada a visitar el museu i segurament que havien parlat amb nosaltres de les peces tan interessants que teníem. En aquella època venia molta gent a visitar-lo ja que llavors molts dels materials del museu començaven a ser estudiats i publicats en revistes especialitzades, era una mica com el museu de moda de tots els aficionats a l'arqueologia. Nosaltres n'estàvem cofois i ensenyàvem el museu a tothom que ens ho demanava amb tota la confiança del món. Mai no hauríem sospitat que algú venia amb l'única finalitat d'assessorar-se de les peces millors que volien sostreure, del lloc més fàcil d'entrar al museu sense ser vistos o de la manera d'obrir les vitrines sense fer sorolls. Els lladres segurament que eren professionals especialitzats a robar museus (de la banda del «Suís» que per aquelles dates van buidar molts museus de l'Estat espanyol? segurament que

no ho sabrem mai), Van robar només les peces més senceres que hi havia: aquelles que sabien que no es trencarien en una ràpida manipulació i que, al mateix temps, eren prou atractives (interessants) per poder ser venudes en el mercat negre d'arreu del món.

Aquell episodi és el record més amarg que conservo dels meus primers mesos d'alcalde. Aquell 19 d'octubre a la nit, quan vaig arribar a casa (havia estat tot el dia a fora, a buscar bolets) em van avisar que la porta del darrera del Museu, havia romàs oberta tot el dia. Sense donar cap importància a aquest fet (em vaig pensar que havia estat un descuit) vaig agafar les claus del Museu i hi vaig entrar per la porta del davant. Del primer cop de vista no vaig veure res anormal: només una peça de ceràmica sobre una taula, fora de la seua vitrina, però tot just a l'agafar-la per tornar-la al seu lloc, tot d'un plegat, em vaig adonar que aquella vitrina i totes les altres estaven obertes. Quin sobresalt més fort! De seguida vaig veure els buits que havien deixat les peces sostretes i vaig veure també el pany xafat de la porta del darrera. No hi havia cap dubte: ens havien robat!. Vaig pujar a l'Ajuntament i vaig començar a telefonar a tots els regidors, al jutge, als funcionaris de l'Ajuntament, així com a tots els membres del Grup de Recerques de «La Femosa» i, és clar, a la Guardia Civil de Juneda. Encara que era tard, al cap

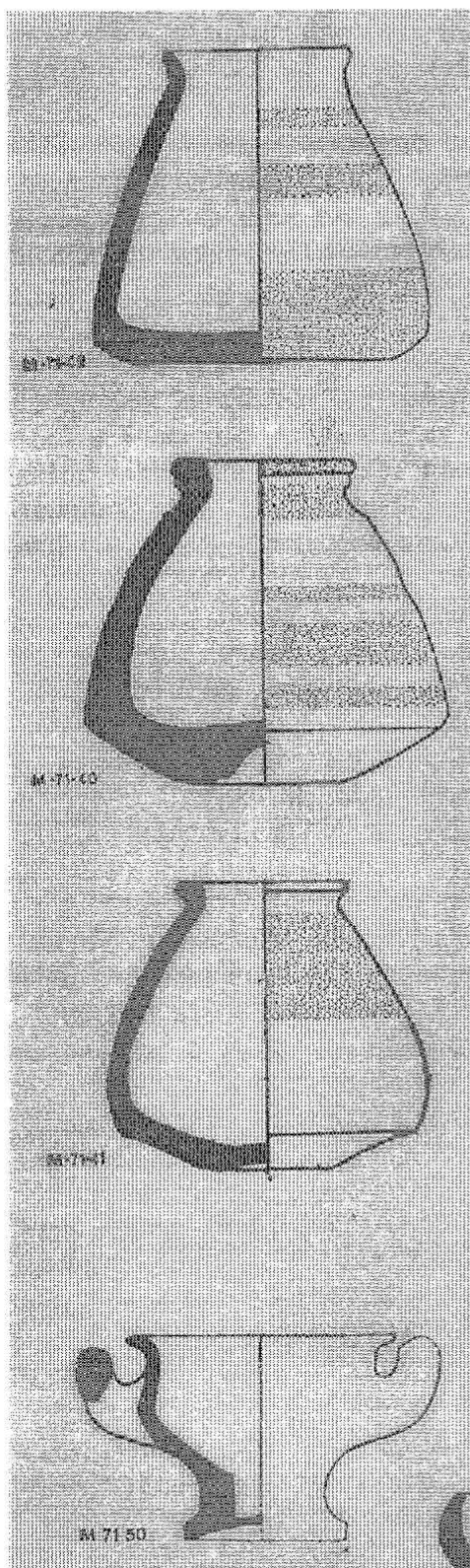
Dibuix d'una de les peces robades

de mitja hora, tota la Casa de la Vila estava plena de gent.

Va començar l'hora de fer inventari de totes les peces que faltaven, no va ser gens fàcil, perquè d'un bon començament només trobàvem a faltar les peces més significatives, aquelles que, ja des del moment de ser trobades, ens havien cridat més l'atenció pel seu bon estat de conservació o per la raresa de les seues formes. Poc a poc, però ens adonàvem d'altres mancances que, per nosaltres, no tenien tanta importància com les peces de ceràmica: eren les quatre úniques monedes que teníem (dues d'ibèriques trobades als carrers d'Artesa, una de romana i una de fenícia, aquestes dues darreres de procedència incerta). També en aquest apartat de peces no ceràmiques, hi havia dos fragments de sivella de bronze ibèriques i dos elements més (també metàl·lics) de difícil classificació.

Després de fer tot aquest recompte, va venir l'hora de fer l'atestat. Per sort, la immensa majoria de peces sostretes, ja havien estat dibuixades, descrites i publicades al núm. 8 de la revista «Pyrenae», revista que edita l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona, però, per la Guardia Civil, no n'hi havia prou amb la descripció i dibuixos que acompanyaven cada peça. Feia falta que hi constés, també, el seu valor en pessetes. Per a nosaltres que cada peça tenia un valor cultural incalculable, taxar aquest valor en pessetes va estar un veritable calvari. A l'últim ens en vam sortir: ja que no hi havia cap més remei,

Dibuix de quatre peces més
de les 44 robades

vam començar a avaluar cada peça amb un valor monetari: Trenta, quaranta, cinquanta mil pessetes.... Això ho trobàvem un absurd. Al mercat negre potser funciona així, però per a nosaltres cada peça tenia un valor cultural i, fins i tot, sentimental que no pot ser valorat amb diners.

Un cop acabat l'atestat, vam fer com una mena de catàleg on hi figuraven els dibuixos i fotografies (si les teníem) i la descripció de cada peça. D'aquest catàleg se'n va fer fotocòpies, les quals (segons la versió de la Guardia Civil) es van distribuir per totes les comissaries de l'Estat i, fins i tot, es va fer arribar a la «Interpol». Vistos els resultats, al cap de vint anys, penso que potser no calia tanta feina. Les peces robades al Museu d'Artesa deuen estar en algun lloc o potser en més d'un, però si no s'han trobat, per nosaltres és com si ningú, mai més, se n'hagués preocupat de fer-ho.

Per sort (no sé si aquí s'hi escau gaire dir, per sort), els lladres no es van emportar les peces millors que hi havia al Museu. No se les van emportar perquè en part no estaven encara restaurades com ho estan ara i, en part, penso, perquè en fer-ne una valoració precipitada, els va passar per alt la seua vàlua real. Sort, doncs, malgrat tot.

Malgrat aquest espoli, el Museu d'Artesa segueix sent un dels millors museus d'arqueologia que hi ha a Catalunya, sempre comptant, és clar, l'abast real de la comarca o àrea que representa. No hi ha un altre museu a Catalunya, d'una zona com la que abraça el d'Artesa (valls dels rius Femosa, Set i Vallmajor, des de la seua capçalera fins al Segre), on hi estiguin tan ben representades totes les cultures dels humans que han poblat aquestes terres des del Paleolític Inferior fins als temps dels romans. I això que dic, no és parlar per parlar.

A. Costafreda

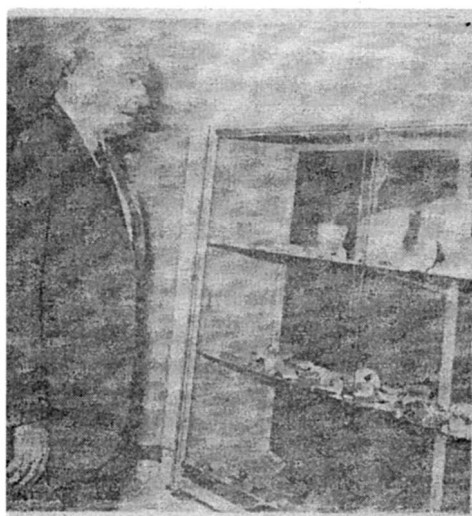

RETALLS DE PREMSA ("LA MAÑANA" I EL "SEGRE") SOBRE EL ROBATORI D'ARTESA

SUCESOS

ROBO EN EL MUSEO DE ARTESA DE LLEIDA

Relación de las obras sustraídas

**Tarradellas
estuvo
en Artesa
antes del robo**

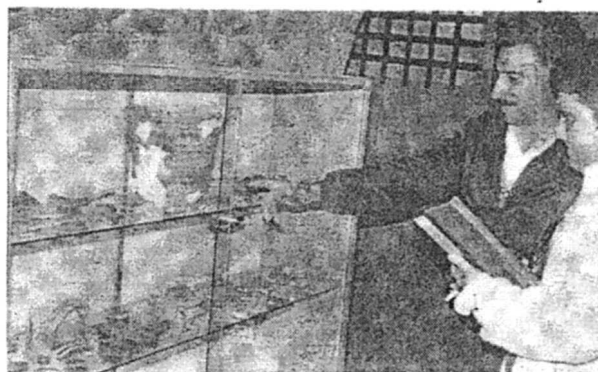
En una de sus visitas a les Terres de Lleida, el President de la Generalitat visitó, acompañado del conseller de Agricultura, Josep Roig, el Museo Arqueológico de Artesa de Lleida, que el pasado mes de octubre fue saqueado por los amigos de la ajena. Si el president volviera a Artesa de Lleida, no podría volver a admirar 44 de las más valiosas piezas de la época Ibérica allí expuestas.

(Foto: P. BRAVO)

(INFORME EN PAG. 12)

AL ESTILO "RIFIFI"

ROBO DE OBRAS DE ARTE EN ARTESA DE LLEIDA

EN EL MUSEO ARQUEOLOGICO

Robo de valor incalculable en Artesa de Lleida

SE LLEVARON 44 PIEZAS DE LOS SIGLOS II Y III ANTES DE CRISTO

En la noche del día 18 al 19 de octubre se produjo un robo en el Museo Local Arqueológico de la población de Artesa de Lérida. El ladrón, o ladrones, se apoderaron de 44 piezas de origen ibérico de un valor incalculable. Los autores del robo penetraron en el interior del museo por una puerta trasera, después de forzarla previamente con una palanqueta. Todos los indicios hacen indicar que eran buenos conocedores del museo y de sus obras.

El día 19 de octubre, día siguiente de producirse el robo, el alcalde de Artesa de Lleida y miembro del "Grup de Recerques Arqueològiques de L'Agrupació Cultural La Femosa", Adolf Costafreda, fue avisado que la puerta posterior del museo se hallaba abierta. Rápidamente se trasladó al Museo entrando por la puerta principal por lo que no se apercibió de que se había efectuado el robo hasta entrar en la segunda parte del Museo, según nos manifestó el portador

de obras de arte allí expuestas, sólo tuvieron que abrir las vitrinas y coger cuantas cerámicas y otros objetos fueran de su gusto, siempre con la condición de coger lo mejor. Se apoderaron de los objetos que llevaran inscripciones o dibujos, para que se conociera mejor que se trataba de la era Ibérica. El robo ha podido ser efectuado para una posterior venta, o también existe la posibilidad que se trate para una colección personal.

SE INICIARON LAS INDAGACIONES POLICIALES

Tan pronto como fue descubierta el robo, se iniciaron las gestiones policiales. La Guardia Civil se llevó el cristal de una vitrina para un análisis de huellas dactilares.

Todo hace pensar que el autor material del robo intentará vender el botín a coleccionistas particulares o bien a alguna casa de compra-venta de antigüedades.

El Grup de Recerques Arqueològiques de Artesa de Lleida ha enviado un catálogo donde se especifica los objetos robados, a los siguientes lugares: Al Departamento de Arqueología, al Patrimonio Artístico del Ministerio de Cultura, al subdirector general de Arqueología y a la UNESCO en París para que dichas obras arqueológicas no puedan ser vendidas

AMB POQUES PARAULES

No ets pas millor si t'alaben

He llegit amb atenció el pòrtic de la revista LA FEMOSA, núm. 181, i he de dir que m'ha plagut molt. Trobo que fa una profunda reflexió, serena i justa, sobre tota la problemàtica de la creixent arribada d'immigrants al nostre poble, i per extensió al nostre país. No insistiré en aquest tema, per altra part prou ben reflectit en aquelles ratlles. El que m'interessa és insistir en la crida a la meditació que es fa en l'esmentat pòrtic: *«per què encara hi ha homes i dones que es creuen millor que els altres?»*.

La pregunta s'ho val. Hi he donat alguns toms durant aquest estiu. Realment hi ha algú millor que un altre? Pot hom sentir-se superior a un altre? La resposta depèn, com sempre, de la vara amb la qual volem mesurar. Les persones no totes som iguals. És d'una evidència incontestable que de persones no n'hi ha dues d'idèntiques i per tant unes estan cridades a superar les altres, ens diran per justificar la idea de l'èxit. Però també és ben cert que de persones no n'hi ha dues de diferents del tot. El rècord mundial de cent metres llisos és diferència de tots els altres perquè és més veloç a recórrer aquella distància, però això és només una habilitat entre moltes, una possibilitat entre infinites possibilitats. En altres molts aspectes (la majoria) aquest atleta és ben semblant a la resta dels humans i fins i tot inferior i mediocre. Ningú no és el millor en tot i ningú no és el pitjor en tot. Només som millors que els altres, i mai que tots els altres, i quan ho som, només en algun aspecte i sempre de forma provisional. El nostre velocista serà campió un període més o menys breu, tard o d'hora sorgirà un altre atleta que el vencerà i llavors el seu èxit serà eclipsat. Sempre hi ha un altre que ens acaba guanyant. Hem convertit la vida en una cursa absurda, per això som plens de fracosos, de complexos i de frustració.

Dissortadament l'educació, no solament l'educació que es dona a l'escola, l'educació com a

fenomen global vull dir, s'ha entretingut més a ressaltar diferències que no pas semblances, per això ens costa tant d'entendre'ns i acceptar els altres, per això és tan difícil la comprensió i la tolerància. L'educació que hem rebut es basa en l'acumulació: hom és millor en la mesura que posseeix més coses, que acumula més capacitat d'adquisició; que té més títols, més vots, més punts, més vestits, més joies, més cases, més cotxes... que té més. Valorem el proïsme a partir d'allò que té, no d'allò que és. Valorem més el tenir que el ser. Per això cal sempre mostrar-nos més i millors que els altres, fer veure que sabem i tenim més coses, encara que sigui només en aparença, per tal que els altres ens considerin, per tal de surar a la superfície dels escollits i poderosos. Desitgem allò que no tenim, i sempre hi ha algú disposat a fer negoci, a posar preu fins i tot a la pell de les persones, i només existeix allò que es publicitat. Els humans tenim un afany immoderat de possessió. Tot s'anuncia perquè la nostra capacitat de desig és infinita i, mentre, ens fiquem dins del motlle del fidels i submisos consumidors.

Venim d'un món competitiu, on s'ha de desplaçar, destruir si cal, qui es posi entremig del nostre afany per situar-nos cada vegada més amunt i ser algú d'entre els escollits. Ens exigeixen ser els millors quan del que realment es tracta és de ser millors, millors en relació a nosaltres mateixos, millors homes i dones dins d'un món millor, un món on no calgui guanyar ni perdre per ser algú, on no calgui tenir per ser ric, on només calgui ser un mateix, que ja és prou difícil.

Ningú no és millor que els altres: ni el rei, ni el papa, ni cap jugador de futbol, ni cap actor, ni cap model, ni cap polític, ni cap banquer, ni cap intel·lectual, ni cap escriptor, ni cap progre del 68, que ja és dir.

Felip Gallart

MOTS ENCREUATS

(Solucions a la pàgina 30)

HORIZONTALS

1. Menysprearà, denigrarà una persona o una cosa. 2. Oculta, guarda. Familiarment, fer una feina, treballar. 3. Planta que perd les flors. La segona. 4. Parents en línia exclusivament masculina. Tècnica d'emmagatzematge informàtic. 5. Àcids amb una presència forta de carboni. Emulador, adversari. 6. Incaic, relatiu als inques. Regió d'Itàlia, capital Perusa. 7. Dues vocals. Ciutat aragonesa on s'hi signaren diversos pactes entre Castella i Catalunya-Aragó. Tonalitat, característica d'un so. 8. Que adquireix la duresa d'una pedra. Al revés, peça cilíndrica per a unir-ne dues més. 9. Porgat, passat per un erer o erera. Enfronto, confronto. 10. Cromosoma genètic. En plural, els malalts del ronyó hi han de passar molt sovint. 11. La tercera. Funció a complir, professió. Vocal repetida. 12. Sostenir-se, flotar. Tot de policies nazis.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2						■						
3											■	
4							■					
5								■				
6					■							■
7			■								■	
8								■				
9							■					
10				■								
11		■						■				
12						■						

VERTICALS

1. Locució llatina, *cessació de la llei*. 2. Pintor, escultor d'imatges. Vocal. 3. Al revés, que pertany al conde. Carreras n'és un, Pavaroti un altre. 4. Anivellador, persona que iguala. Nota musical. Acordi, tracti. Ciutat del Marroc, a la costa Atlàntica. 6. Vocal. Que pateix iscúria. 7. Sigles de Nova Política Futbolística. Al revés, mots paraules. Gemecs. 8. Contracció en plural. Consonants consecutives. Una altra contracció. Consonant plural. 9. Obres que resulten inoperants. 10. Que pateix acromia. Fosses trinxeres. 11. Divinitat egípcia del sol. Botigues on es venen ous. 12. Al revés, llit d'un riu. Acares, plantes cara.

L'EPIDÈMIA DE GRIP DE 1918 A ARTESA

Fa 80 anys (i VI)

No volem acabar aquest apartat sense destacar dos personatges, tots dos religiosos, que, segons totes les notícies que ens han arribat, van tenir un comportament meritori durant l'epidèmia de grip que va afectar el nostre poble. En primer lloc ens cal parlar de mossèn Pere Cunillera Llovera, que com s'ha dit va morir el dia 16 d'octubre a causa de la grip, però pel que sabem fins el dia abans de la seva mort visitava diàriament tots els malalts, sobretot els més greus, als quals administrava els sagraments, fins i tot ens han explicat que la nit anterior al seu traspàs, pràcticament sense forces i a 40° de febre, va sortir de casa per donar l'extremunció a un malalt en estat gravíssim, el qual segons sembla més tard es va restablir.

Mossèn Pere Cunillera va néixer a Tremp el 20 de desembre de 1889, era el més gran dels sis fills de Pere Cunillera, natural de l'Espluga Calba i de Carme Llovera de Lleida. Va iniciar molt jovenet els estudis eclesiàstics al Seminari de Lleida i el 21 de maig de 1912 fou ordenat subdiaca i el 15 d'abril de 1913 demana dispensa canònica d'edat a Roma per ser ordenat sacerdot, ja que no tenia l'edat reglamentària, acceptació que li fou atorgada el 8 de maig de 1913, essent ordenat immediatament¹.

El 15 de juliol de 1913 és nomenat, pel bisbe de Lleida Joan Antoni Ruano Martín, encarregat de la parròquia d'Artesa en substitució de Martí Mayorra Blanc que n'era el rector des del mes d'octubre de 1910 en què va substituir Josep Franch Mora, a qui el poble tenia una

gran estima i afecte, adquirits durant els sis anys que va estar a càrrec de la rectoria. Així doncs, mossèn Pere Cunillera va romandre cinc anys com a rector de la parròquia de Sant Miquel Arcàngel i cal dir que va deixar un gran record en totes les persones que el van conèixer i tractar. La seva família era molt apreciada per tots els veïns, ja que estaven llargues temporades al nostre poble, fins i tot la seva germana Carme va ocupar interinament la plaça de mestra de l'escola de nenes el curs 1915-1916 i els altres germans, com tots els joves de la seva edat, participaven en les festes i celebracions que es van fer durant aquella època. En aquell temps els rectors ocupaven una vivenda situada al carrer la Vileta, adossada a l'església actual, una casa que el dilluns 16 de desembre del mateix 1918, a primera hora del matí, va caure, sense que hi hagués cap desgràcia personal, segons les notícies aparegudes en els periòdics del dimecres i dijous següent, tot i que es va endur una part de la paret mitgera amb Cal Peix.

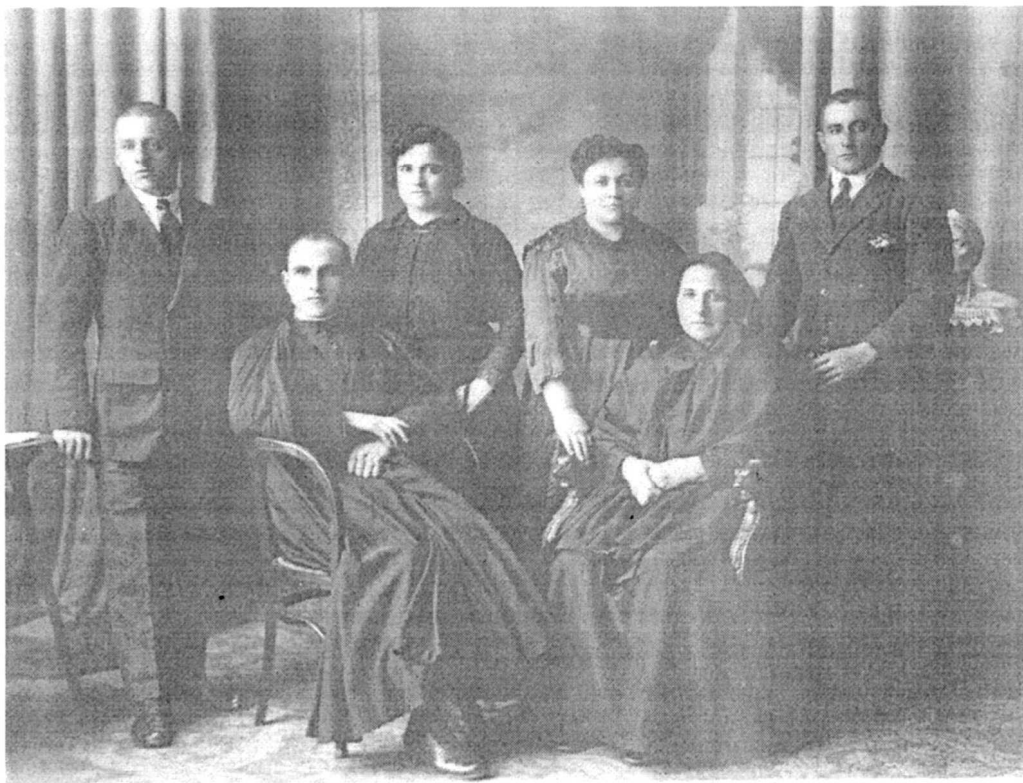
Com s'ha dit, mossèn Pere Cunillera va morir el 16 d'octubre i va ser enterrat, com els altres difunts

Família Cunillera-Llovera. D'esquerra a dreta hi trobem la Rosario, la Purificació, la Carme (mare), la Carme, la Mercè, el Pere (pare), l'Antoni i mossèn Pere (foto cedida per la família Santana-Cunillera de Lleida)

causats per l'epidèmia, al cementiri parroquial d'Artesa, on varen romandre les seves despulles fins l'abril de 1931 en què la seva família les féu traslladar al cementiri de Lleida, on reposen a l'actualitat. Després de la seva mort es va fer càrrec de la parròquia d'Artesa de forma interina en Jaume Batlle Bosch, de Ca l'Ambrosi, que en aquell moment estava de rector de Puigverd de Lleida. Mossèn Jaume havia nascut a Artesa el 28 de desembre de 1892, fill de Josep Batlle Civit i Teresa Bosch Solsona de Puigverd, va cursar els

Família Batlle-Bosch (Ca l'Ambrosi), d'esquerra a dreta hi trobem el Batista, mossèn Jaume, la Teresa, la Teresa (mare) i el Miquel (foto cedida per la família Batlle-Gallart)

Mossèn Jaume Batlle i Josep Barberà (de cal Tropes) amb uniforme de soldat durant el servei militar

estudis eclesiàstics al Seminari de Lleida, on va excel·lir com a bon alumne, com ho demostra l'accèsit que li van atorgar en Sagrada Teologia, estudis que va iniciar l'any 1904 i va finalitzar l'any 1915, essent seguidament ordenat sotsdiaca, per accedir al diaconat un any després i el 21 de setembre de 1917, festivitat de Sant Mateu, va ser ordenat sacerdot. Per tant entre la finalització dels estudis eclesiàstics i la seva ordenació sacerdotal varen passar dos anys, període que va romandre al nostre poble ajudant a mossèn Pere Cunillera en les tasques pròpies del seu ministeri. Un cop ordenat sacerdot, l'endemà mateix, va ser nomenat regent de la parròquia de Puigverd de Lleida, fins que va professar com a jesuïta i va marxar, quan tenia 34 anys, a fer l'apostolat a les Illes Carolines, situades en ple Ocea Pacífic, prop de les Filipines i Nova Guinea, on va morir el mes de març de 1965.

L'interinatge de la parròquia d'Artesa, per part de mossèn Jaume Batlle, va durar molt poc ja que, a finals d'octubre, va ser nomenat com a rector mossèn Emili Agullana Morelló², nascut a Vilaller l'1 de juliol de 1882 i ordenat sacerdot l'any 1907. La presa de possessió de la rectoria es va fer efectiva el dia 31 d'octubre, en plena epidèmia de grip i va romandre en el càrrec fins al mes de juliol de 1922 en què va ser substituït per mossèn Àngel Segura Mir, natural de Corbins i rector de Benavent de Segrià, per un intercanvi de les respectives parròquies.

L'epidèmia de grip als pobles de l'entorn d'Artesa de Lleida

A partir de les notícies aparegudes als cinc diaris que es publicaven a Lleida l'any 1918, esmentats els seus noms en diverses ocasions anteriors, hem tingut coneixement que l'epidèmia de grip no va tenir la mateixa incidència a tot arreu. Així en quant als pobles del Segrià, les Garrigues i el Pla d'Urgell del nostre entorn, trobem que n'hi hagué uns quants en que es va manifestar amb una gran virulència, amb molta població afectada i un nombre de defuncions relativament alt, en aquest cas, segons la premsa, es trobarien la Granadella, la Granja d'Escarp, Alpicat, l'Albagés i Sarroca de Lleida, en altres, per la seva banda, les conseqüències de l'epidèmia foren moderades o baixes i d'un bon nombre es publiquen cròniques o notícies en les que s'especifica que les conseqüències foren molt baixes o nul·les, que contrasten amb les notícies alarmants que apareixen sobre els pobles més afectats en els mateixos diaris.

Davant aquesta realitat que reflexa la premsa vàrem considerar que era interessant avaluar quina havia estat la incidència real en els pobles del nostre entorn, per tal que hom pogués establir les comparacions pertinents amb la nostra vila, per la qual cosa hem cregut pertinent revisar els registres de defuncions de l'any 1918 de tots els pobles situats en un radi aproximats d'uns deu quilòmetres al voltant d'Artesa. Dins d'aquesta àrea s'hi troben les poblacions d'Alcoletge, els Alamús, Bell.lloc d'Urgell, Torregrossa, Juneda, Puigverd de Lleida, Castelldans, l'Albagés, Aspa, Cogul, Alfés, Alcanó, Sunyer, Sudanell, Albatàrrec i Montoliu i, a més, vàrem considerar interessant incloure Sarroca de Lleida també dins la relació, tenint en compte les notícies funestes que apareixen a la premsa, així com per les semblances que podia tenir l'abast i conseqüències de l'epidèmia amb les que es produeixen al nostre poble i dins d'aquesta relació no hi hem inclòs a la ciutat de Lleida en base a la seva grandària¹, ja que té unes proporcions diferents a la resta de poblacions de la relació.

En els llibres de registre de defuncions de tots aquests llocs s'ha examinat de forma general l'any 1918, analitzant-se de forma detallada des dels darrers dies del mes de setembre fins a finals del mes de novembre, examen que s'ha fet extensiu també als registres del primer trimestre de l'any 1919, per tal de detectar

possibles rebrots de l'epidèmia, els quals foren freqüents, segons la premsa, en molts indrets de Catalunya. No cal dir que alhora de fer els recomptes de defuncions a causa de l'epidèmia de grip en tots els registres hem continuat mantenint els mateixos paràmetres seguits en l'anàlisi dels registres d'Artesa i que són els d'incloure en la relació, a més dels casos en que s'especifica directament la grip com a causa de la defunció, totes les altres morts ocasionades per malalties de tipus respiratori que poden considerar-se com a complicacions dels processos gripals i que ja hem esmentat en ocasions anteriors.

D'entrada cal dir que sobre Albatàrrec i Montoliu no tenim cap dada ja que durant la Guerra Civil es van cremar tots els registres de defuncions existents, tant els dels ajuntaments com els de les parròquies, malgrat aquesta manca de dades cal apuntar, però, que l'absència de notícies, tant en sentit positiu com negatiu, sobre aquests pobles en els diversos diaris de l'època ens indueixen a pensar que la incidència de l'epidèmia tant en nombre d'afectats com de morts devia ser molt baixa o nul·la.

En quant a la resta, amb les dades que tenim, podem establir un primer grup de pobles format per Alamús, Alcanó, Sunyer i Aspa en que segons els llibres de defuncions dels registres civils dels ajuntaments no es va produir cap defunció a causa de la grip i per tant cal considerar que l'epidèmia tingué una incidència escassa o nul·la.

El segon grup estaria format pels pobles en els que els efectes de l'epidèmia van ser baixos en tots els aspectes, tant en nombre d'afectats com de baixes, en aquest cas es troben Alfés i Cogul on només hem comptabilitzat una defunció en cada lloc, en el primer es tracta d'un home de 41 anys i en el segon una nena d'un any i mig.

Al tercer grup hi hem d'incloure els pobles on els efectes de l'epidèmia van ser baixos o moderats, en aquest cas s'hi troben Juneda on es comptabilitzen entre el 28 de setembre i el 26 d'octubre les defuncions de tres homes d'entre 21 i 49 anys, Sudanell on es registren entre el 3 i 15 d'octubre les defuncions d'un home de 23 anys, una dona de més de 65 anys i dues nenes d'entre tres i quatre anys i Bell.lloc on del 18 de setembre al 8 de desembre es produeixen 5 òbits, entre els quals es comptabilitzen tres homes, dos d'entre

26 a 30 anys, un de vora seixanta, una dona de 35 anys i una noia de 15.

El quart grup el configuren els pobles en els quals els efectes de l'epidèmia es poden considerar ja com a importants o com a bastant greus, en aquest cas s'hi troben Alcoletge, Castellans, Torregrossa i Puigverd de Lleida. A Alcoletge es constaten 10 defuncions relacionades amb l'epidèmia, en el període comprès entre el 28 de setembre al 22 d'octubre, podent-se situar el seu punt àlgid entre el 19 i el 22 d'octubre, etapa en que es produeixen la meitat de baixes de tot el cicle epidèmic, d'entre el nombre total de defuncions 5 corresponen a homes d'entre 20 i 40 anys, dues a nens d'entre 1 i 3 anys i les tres restants són 2 homes i una dona de més de 60 anys. En aquest poble, a més, a diferència de la majoria dels que analitzem s'hi hem detecta una revifalla de l'epidèmia en el mes de març de 1919, període en que es produeixen quatre defuncions més, tres corresponen a dos homes i una dona d'entre 20 i 47 anys i la quarta a un nen de 2 anys.

A Castellans entre el 7 de setembre al 4 de novembre es comptabilitzen un total de 8 defuncions, podent-se situar la fase més àlgida del cicle epidèmic, etapa en que es produeixen la meitat de baixes, entre el dies 12 a 28 d'octubre. Dels 8 òbits constats en total, 3 corresponen a homes d'entre 25 i 40 anys, dos a nenes de menys d'una any, dos més a un nen i una nena de 2 anys i el darrer a una dona de més de setanta anys.

A Torregrossa entre el 24 de setembre i el 18 d'octubre es produeixen 7 defuncions, d'aquestes, dues corresponen a dones d'entre 30 a 40 anys, dues més a un home i una dona de més de cinquanta anys i la resta a una nena de set anys i a dos infants de menys d'un any. Però en aquest poble, a més, es produeix una revifalla important de l'epidèmia durant el mes de març de 1919, període en que es produeixen 9 defuncions en total, per tant cal considerar aquest rebrot com a molt important.

Per últim a Puigverd de Lleida trobem 8 òbits en el període comprès entre el 23 de setembre al 3 de desembre, podent-se situar la fase àlgida de l'epidèmia entre el 21 a 31 d'octubre, període en que es produeixen cinc defuncions. Del total de morts, cinc (1 home i 4 dones) corresponen a persones situades dins d'un grup d'edat d'entre 22 a 36 anys, altres dos són

nens d'entre 1 i 2 anys i la darrera es una dona de 16 anys.

En darrer lloc tenim el cinquè grup, el qual està format pels pobles en que tant les característiques com les conseqüències de l'epidèmia varen ser molt greus i per tant pràcticament idèntiques a les que es produïren en el nostre poble, en aquest grup hi situem l'Albagés i Sarroca de Lleida. En el primer d'aquests l'inici de l'epidèmia es produeix en el decurs de la segona quinzena del mes d'octubre i la primera defunció té lloc el dia 29, segons es diu en una notícia publicada a *El Diario de Lérida* de l'1 de novembre els efectes de l'epidèmia es consideraven benignes, potser per què en aquell moment tot just el cicle epidèmic es trobava en els seus inicis, encara que els efectes devien començat a agreujar-se, ja que segons es recull a la mateixa informació hi havia al poble uns 150 casos de grip escampats per quasi totes les cases i s'havien produït dues morts, dada que confirma el registre de defuncions. En una crònica que es publica en aquest mateix diari el 17 de novembre les informacions que es donen són extremadament pessimistes, apuntant-se que alguns afectats morien per manca d'assistència sanitària, demanant-se que la Creu Roja es traslladés al poble per atendre els nombrosos afectats, cosa que ens consta que va succeir i la que seva actuació va ser encomiable amb els mitjans de que disposaven per fer front a la situació epidèmica. Podent-se donar per acabada l'epidèmia, segons es dedueix del llibre de registre de defuncions de l'Ajuntament, a finals de novembre. Durant aquest període de poc més d'un mes de durada es produeixen 22 defuncions en total, de les quals, nou corresponen a homes i tretze a dones. Quant a edats, cal destacar el grup comprès entre 31 a 40 anys amb 9 morts (6 homes i 3 dones), el de 21 a 30 anys, amb quatre dones mortes i el de 10 a 20 anys amb tres dones més. Dada que també recull la informació periodística al·ludida abans quan assenyala «com a tot arreu son els joves els més perjudicats».

Quant a Sarroca de Lleida, darrer poble que analitzem del conjunt, ens trobem que han desaparegut els fulls corresponents a l'any 1918 del llibre de registre civil de l'ajuntament i per tant, per treure les dades que ens interessa, s'ha hagut de recórrer al llibre d'òbits de l'arxiu parroquial, el qual presenta l'inconvenient, per un estudi de tipus epidemiològic, que en els registres eclesiàstics d'aleshores no s'hi especifiquen les causes de la mort, per tant es impossible conèixer quines

defuncions són atribuïbles a l'epidèmia. Malgrat aquesta evidència que constatem, en aquest registre parroquial ens trobem un fet inqüestionable i és que entre el 3 d'octubre i el 7 de novembre apareixen inscrites en el llibre d'òbits 17 defuncions, un nombre extremadament alt en relació a altres períodes d'aquell mateix any o d'anys anteriors o posteriors; per tant, el període de desenvolupament de l'epidèmia s'ha de situar entre aquestes dates, així mateix, tenint en compte aquest mateix registre, el que podria ser el punt àlgid d'afectació de l'epidèmia es pot situar entre el 12 i el 24 d'octubre, període en el qual es registra la màxima concentració de defuncions, 12 en total, hipòtesis que es veuen corroborades per la notícia publicada el 22 d'octubre a *El Diario de Lérida* en la qual es diu que pràcticament tot el poble havia estat atacat per la grip, que fins i tot el metge havia estat malalt molts dies i que «*únicamente el anciano practicante de Alcanó cuyo*

Recapitulació

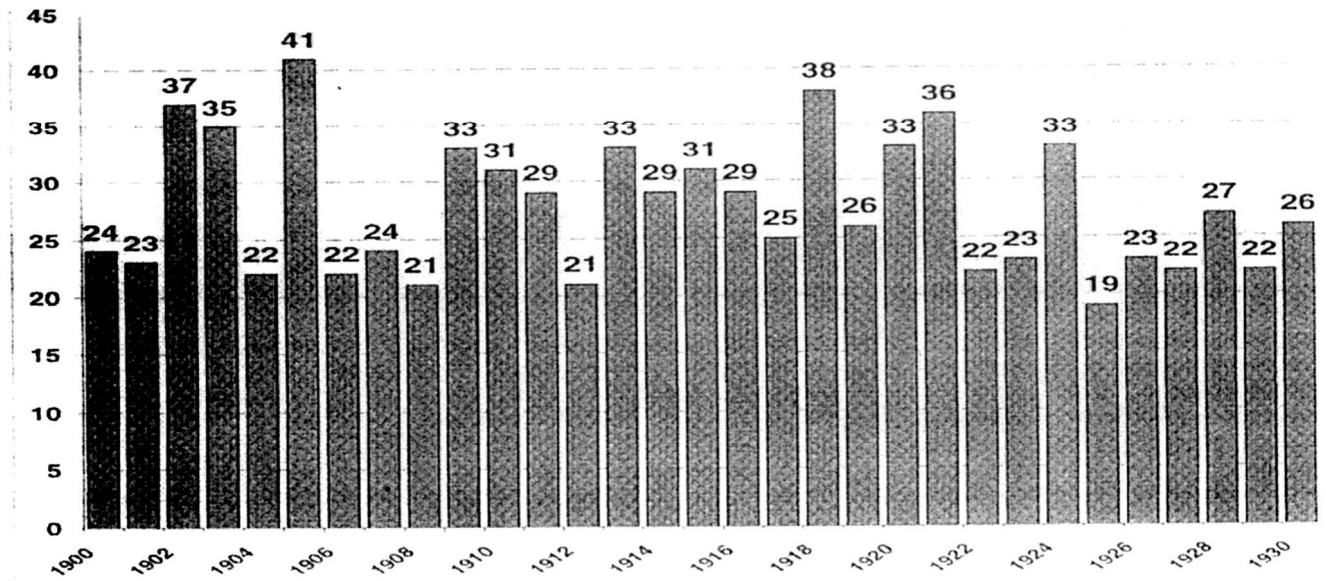
Com hem vist al llarg del text l'epidèmia de grip al nostre poble va tenir una durada que podem calcular al voltant d'un mes i mig, amb un inici que podem situar a principis d'octubre i el seu final cap a mitjans de novembre, essent la fase més crítica de tot el cicle epidèmic el període comprès entre el 14 i el 24 d'octubre, etapa en que es produeixen 14 defuncions, d'un total de 21 que es comptabilitzen en tot el cicle, durant aquests dies la situació fou tant greu que hi hagué jornades en que es produeixen dues i fins i tot tres defuncions, com el dia 16 d'octubre, fins i tot el metge titular, Josep Palau, per aquelles dates estava al llit afectat per la malaltia i de l'atenció mèdica dels malalts, durant la seva baixa, se'n feren càrrec, en els primers moments el metge de Puigverd de Lleida, Trinitat Massot i després els metges Josep Nicolau i Robert Pereña, que foren contractats per l'ajuntament per atendre els nombrosos afectats que hi havia al poble, el nombre total dels quals en tot el cicle epidèmic podem situar entre 500 i 600 casos, nombre que equival a la meitat dels habitants del poble d'aleshores, essent els individus d'entre 20 i 40 anys els més afectats per l'epidèmia, amb 14 defuncions en total i dins d'aquest grup ho foren més les dones (11 en total), sobre tot les parteres i les embarassades i els menys afectats foren els infants, sobre tot els de curta edat i els

nombre debería figurar en los fastos de la beneficencia con un trabajo superior a sus débiles fuerzas podía atender a los enfermos ayudado del farmacéutico de ésta» i que davant de la insistència de la població s'havia aconseguit un altre metge per ajudar el titular que en aquell moment encara estava convalescent de la malaltia. A la mateixa crònica s'explica que l'epidèmia gripal, que en un principi s'havia considerat benigna, en els darrers dies havia ocasionat 11 víctimes, alguns joves i que encara quedaven bastants malalts en estat greu. Una idea de la gravetat i virulència amb que l'epidèmia va afectar la població les tenim en que fins i tot es van celebrar processons per tots els carrers del poble, segons explica el mateix diari, cosa que no tenim constància que s'hagués produït en cap altre dels pobles del nostre entorn.

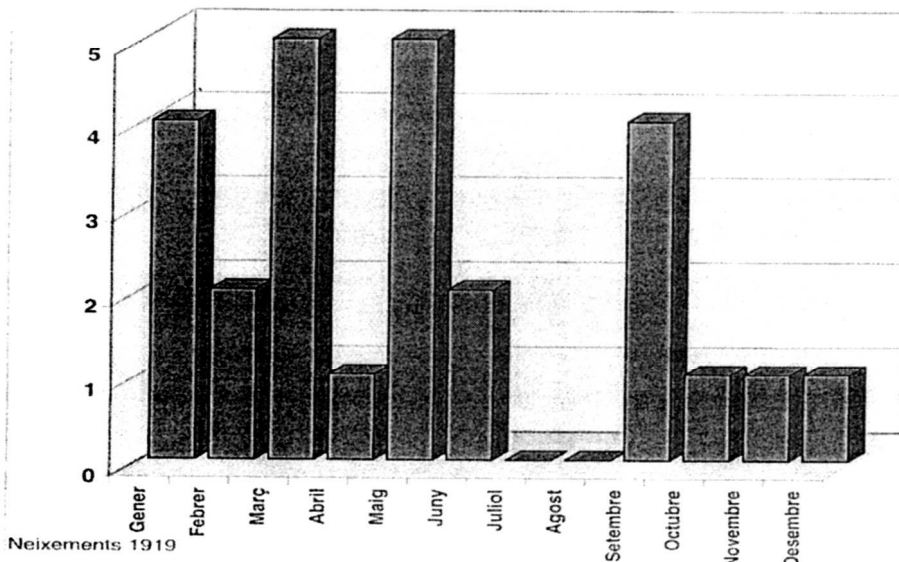
vells. Dades que són molt similars, pel que hem pogut comprovar, a les que trobem en altres pobles de la rodalia en els que l'epidèmia presentà les mateixes característiques funestes que a Artesa, tot i que cal dir que foren com hem vist una minoria de poblacions.

Malgrat les defuncions preferents de dones en edat fèrtil que constatem en el nostre poble a causa de la grip, no hi ha pràcticament diferències en els índexs de natalitat dels anys posteriors al 1918, ja que són molt similars als que es registren en els anys anteriors (veure gràfica 1). En relació a aquell any cal dir que es registraren 38 naixements en total, un nombre altíssim, que quantitativament el situen en segon lloc dins el període comprès entre 1900-1930. D'aquests naixements, sis es produïren durant el cicle epidèmic gripal¹ i d'ells només va morir Ramon Seró Estopà i no a causa de l'epidèmia, sinó com a conseqüència de la grip que va contraure la seva mare que el va fer néixer de forma prematura abans que ella també morís. De fet la grip sí que va tenir una conseqüència directa sobre els naixements de l'any següent que ens cal assenyalar, així trobem que durant els mesos de juliol i agost de 1919, nou mesos després de l'epidèmia, no es va produir cap naixement a Artesa, essent l'únic cas en que trobem dos mesos seguits sense que es registri cap naixement.

Naixements entre 1900 i 1930

Naixements 1919

Josep Gallart i Maria Rodríguez

NOTES

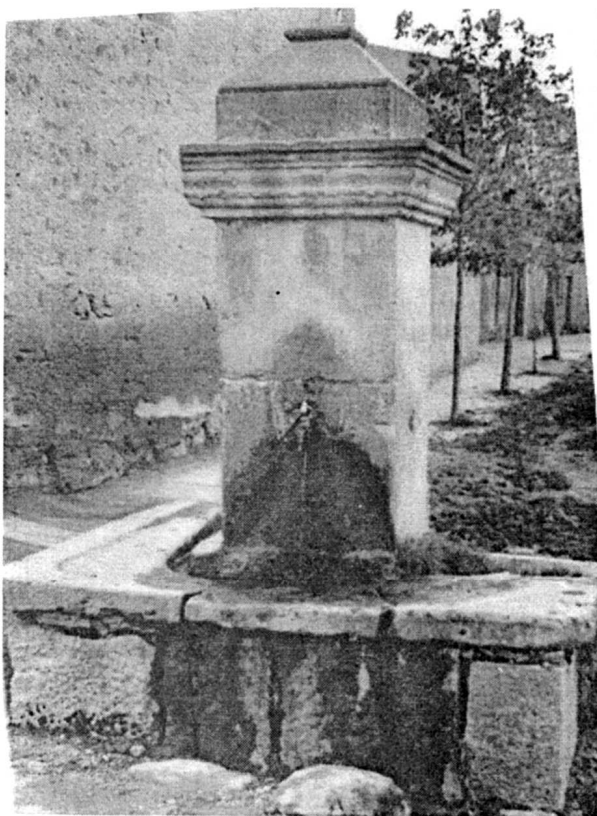
¹ Agraïm a mossèn Ramir Viola González, arxiver de l'Arxiu Diocesà, les facilitats que ens ha donat en la consulta dels expedients de tots els mossens que s'esmenten en el text.

² Mossèn Emili Agullana va morir el 26 de juliol de 1936, essent rector de la parròquia de Torres de Segre, afusellat en un descampat del terme municipal de Soses. Així mateix mossèn Josep Franch Mora, va morir el 20 d'agost de 1936, afusellat al cementiri de Lleida, essent rector de la parròquia del Carme d'aquesta ciutat.

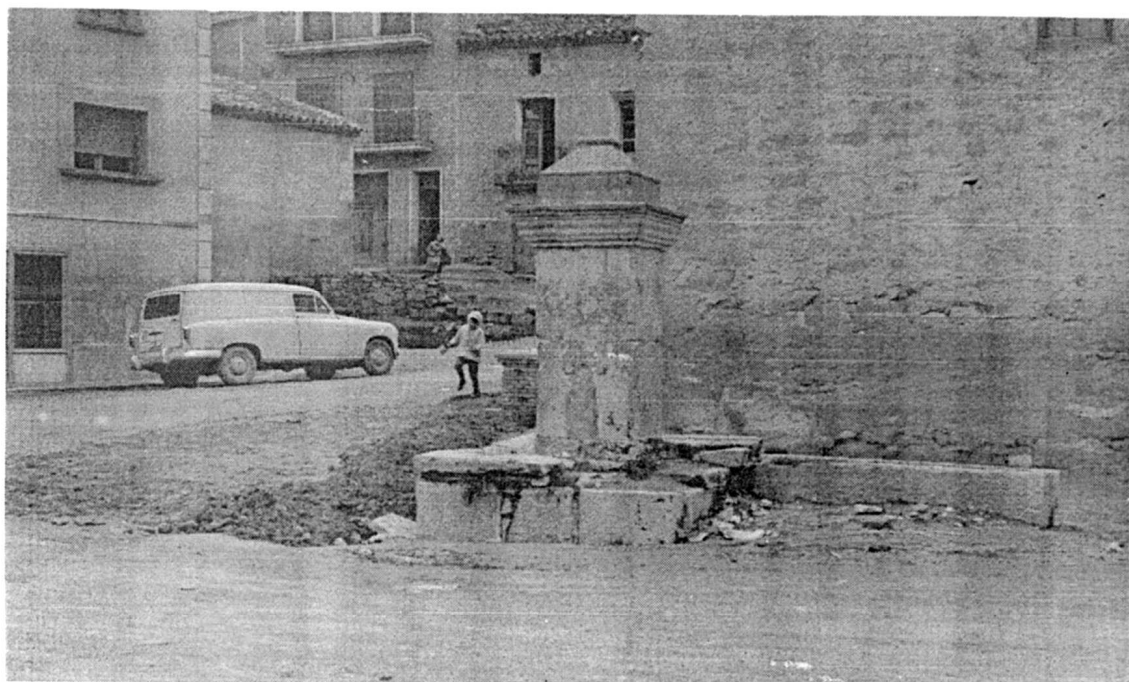
³ Tot i la importància que va tenir l'epidèmia de grip de 1918-19 al nostre país hem pogut constatar una manca d'estudis sobre el tema, ja sigui realitzats sobre la perspectiva històrica o mèdica. Sobre Lleida només coneixem el treball d'Antoni Artigues i Artigas titulat «*Pandèmia de grip de 1918-19. Evolució en la premsa de Lleida i el seu registre civil*», publicat a la revista **Gimbernat**, volum XII, any 1983.

⁴ Durant aquest període es produeixen els naixements següents: Josep Piñol Messeguer (Torre Garrell), Antoni Solé Bonet, Josep Batlle Castillo, Carles Mir Guiu, Ramon Seró Estopà i Teresa Olomí Drudis.

LA FONT

La font, vista de front

La font, ja en desús, vista des del costat de cal Manyana.
A l'esquerra pot apreciar-se la petita font de totxos

Com és de suposar, abans de l'arribada de l'aigua del canal d'Urgell, a Artesa no hi havia cap mena de font. L'aigua de boca s'havia d'anar a cercar a la Bassa Bona, situada prop del Cementiri actual. On avui hi ha la Plaça, hi havia, fins a principis d'aquest segle, la Bassa Bovera (bassa per abeurar el bestiar) la qual s'estenia des del darrera de l'Església fins prop de la casa del cal Marquet i de cal Manyana fins a ca la Sumpta, aproximadament. Les dues basses s'omplien amb l'aigua de la pluja. A la bassa bovera li arribava l'aigua per una mena d'argall que passava pel mig del carrer del Castell. A la bassa bona pel ramal de l'Aigüera: una mena de fassera (la qual es netejava cada any) que començava a l'altura de la serra Blanca (on avui hi ha el dipòsit nou) i baixa pel Saladà fins a la bassa.

Les dues basses van deixar de fer el seu ús a les darreries del segle passat, després de la construcció del que ara anomenem dipòsit vell (l'obra d'enginyeria més important que tenim i que algun dia també n'hauem de parlar) i de la font, entre 1885 i 1888. Originalment la font va bastir-se al costat de la bassa bovera, a l'altura de cal Piga, però als anys vint, quan l'ajuntament va decidir colgar la bassa i vendre els terrenys com a patis,

la font va ser traslladada al començament del carrer Nou, paral·lelament a la casa de cal Pelat (on avui hi ha l'edifici de la Caixa de Catalunya. Aquesta font, quan es va construir, era com una mena d'ample pilar quadrat que, al capdamunt, estava rematat amb un cap de dona, del qual, popularment,

se'n deia «el cap de la senyora». A la font hi havia dues grans canelles, una al davant i l'altra al costat dret. L'aigua que s'escorria de les aixetes o dels atuells que sobreixien, era aprofitada (menada per una mena de ceclonet) per omplir una filera de quatre piques iguals, d'un metre i mig de llargada cadascuna, les quals eren els abeuradors dels animals de tir. Hem de pensar que, encara que més tard es fessin les canonades per posar aigua a les cases, fins a la construcció, als anys quaranta, dels altres dipòsits (els de l'elevador), hi havia sempre restriccions d'aigua i per això, com que també s'havia d'anar a la font a cercar-la, hom portava els animals a abeurar a «les piques de la font».

Quan aquesta font ja gairebé estava en desús, per un seguit d'avaries tant a les canelles com rebentades als tubs de plom que hi menaven l'aigua, se'n va construir una altre de petita (amb totxos) al cap de l'àmpit que hi havia davant de cal Pelat, però tot seguit, després de desmuntar la font vella, se'n va bastir una altra en forma de torre (ben feta i bonica) al mateix xamfrà de cal Pelat. Aquesta va durar fins a la demolició de cal Pelat per construir-hi la Caixa de Catalunya. Artesa es va quedar sense font (sense cap mena de font) fins a la

Detall de la petita font de totxos

construcció, l'any 1980, de la del carrer del Castell. Ara, però ja n'hi ha més d'una tot i que, si no és algun foraster, ningú no les fa servir, almenys per anar-hi a cercar aigua.

Pere Arnau

La font en forma de torre de la cantonada de cal Pelat

ELS REGIDORS DEL 2000

El passat dia 3 de juliol varen prendre possessió els regidors triats a les eleccions del dia 13 de juny i cosa que al nostre poble han suposat un important canvi al govern municipal. Aquest canvi per a alguns dels veïns d'Artesa fou del tot inesperat i particularment per a mi també va tenir un fort contingut de sorpresa.

A més d'ésser un fidel reflex de la voluntat popular (deixades enrera les tupinades) una de les característiques més destacades de les eleccions és que tothom pot fer la seva lectura, i segons els mitjans de comunicació a fe de mon que son ben diferents. Tot i això cal partir però del punt bàsic de referència de què en democràcia, l'endemà d'unes eleccions es pot dir gairebé tot, menys que els votants s'han equivocat; per això, si em permeteu voldria fer la meua lectura d'aquestes eleccions i deixaré per a un altre moment la meua reflexió sobre la tria d'alcalde.

Tot i que a la fi d'aquest escrit hi ha una taula comparativa de les tres darreres eleccions municipals, em permeto de donar la meua opinió sobre els resultats i les seves possibles causes; com ja queda dit és la meua particular opinió, a ben segut que per a molts dels lectors està del tot desencertada, però és la meua i a ben segur la revista està oberta a qualsevol col·laboració que vulgui expressar la seva opinió per diferent que sigui d'aquesta.

Si veiem els vots aconseguits per la llista del Partit Popular, (1991:173, 1995:286, 1999:286) ens trobem amb una coincidència exacta entre els vots d'enguany i de fa quatre anys, per a mi queda demostrat que el Sr. Ramon Gallart, des de fa molt de temps, que ha tingut i té (al menys fins avui) un cert fonament o base sociològica, gairebé

estable en totes les eleccions en les que s'ha presentat, que li és fidel, als que no cal fer ni presentació de pública candidatura ni la definició d'un programa. Alguns poden pensar que els seus votants són gent de certa edat (de fet el Sr. R. Gallart, fa prop de 30 anys que es dedica a la política) i que prou feina té en «recuperar» els votants perduts per que el temps no perdona. Però no podem deixar de banda el fet que estadísticament està demostrat que habitualment els alcaldes que es presenten a la reelecció assoleixen victòries electorals bastant clares (moltes vegades amb majoria absoluta), per contra al nostre poble no ha estat així, ni de bon tros. Si em pregunto els motius d'aquesta derrota electoral podria considerar com a possibles causes: manca d'explicació del seu model de poble (si el tenia), poca capacitat de guanyar-se els votants que s'havien abstingut a les passades eleccions, manca d'un projecte engrescador per a la ciutadania, o a la millor és que els habitants han cregut (equivocats o no) que ésser alcalde o regidor li interessava bàsicament per a poder tenir accés a altres entitats com el Consell Comarcal del Segrià o a la Diputació de Lleida, amb més poder polític i econòmic.

La candidatura de Convergència i Unió (1991: 111, 1995:140, 1999:79) ha tingut una davallada important, fins i tot si la comparem amb els vots de l'any 1991. Costa d'entendre que un partit que te una part (important) del poder no hagi sabut mantenir els vots assolits fa quatre anys. Deixant de banda personalismes, particularment trobaria alguna explicació fent un salt en el temps i recordant el procés viscuts amb les eleccions de fa quatre anys. Convergència i Unió va fer servir l'escarxic (publicació

panfletària més pròpia de la resistència al franquisme) per a posar a l'abast de la consciència popular moltes i moltes mancances (moltes també inventades) del llavors govern municipal de l'Entesa. Oblidant-se enfrontaments passats amb les persones del PP, els dos grups junts varen saber capitalitzar i encaminar el descontentament dels habitants. No podem deixar de banda el tema de la mancomunitat d'aigües i tot la instrumentalització que va fer-se de les pors gairebé ancestrals (ens prendran els dipòsits, deien, tindrem la depuradora gratis en dos anys (?)),

En política hom (govern i oposició) pot sotmetre una determinada situació a tanta tensió com cregui convenient, però habitualment aquest és el sistema que empra l'oposició i fins i tot alguns governs, així a Catalunya tenim un govern que fa 20 anys que sempre ens identifica quin és el nostre enemic (qui mana a Madrid) sense obviar l'enemic que tenim a casa (els partits d'esquerra) amb qui no solament no comparteix la seva visió de Catalunya, sinó que com a enemic com cal, només sol afebliment.

Però quan s'entra en una dialèctica d'anar augmentar el grau de tensió cal saber dominar-la, desbocar un cavall costa relativament poc, però després s'ha d'ésser molt bon genet per a no mantenir-s'hi damunt. No costa pas gaire criticar i denunciar quan s'està a l'oposició però quan hom detenta la responsabilitats del poder cal saber fer partíceps als ciutadans de la conveniència de portar endavant certes mesures que poden ésser impopulars. En aquesta campanya ja no podien «escarxigar» d'haver-ho fet hagués set el mateix que acceptar que en quatre anys eren incapaços fer la seva feina i que el seu punt de referència era anar contra de l'Entesa, més que no pas a favor d'alguna cosa. Sense aquesta vessant tant destructiva, el Sr. Puig (la resta de la candidatura per poc compta) s'ha tornat a quedar amb el mateixos vots de sempre o menys. Pot ésser després de quatre

votacions en les que només ha aconseguit un sol regidor, el Sr. Puig haurà sabut valorar adequadament la seva aportació a la política municipal i tenint molt present que CiU guanya gairebé totes les eleccions a Artesa, llevat les municipals, actuar en conseqüència i si no, millor per a tots els altres partits.

De tots els resultats, el que per a mi ha estat més d'acord amb les meves particulars previsions ha estat el de la candidatura d'ERC. Estava segur que perdrien un regidor, l'electorat (que sap el que es fa) no sol perdonar que els seus elegits siguin incapaços d'entendre's entre ells mateixos i hagi enfrontaments i dimissions. A l'any 1995 la candidatura d'ERC tenia com a finalitat (o al menys així ho deien) fer un toc d'atenció al govern de l'Entesa, però de fet es va convertir en un enfrontament amb tota regla i es varen apuntar a aquesta corrent d'anar tots contra l'Entesa, que tant mal resultat els hi ha donat.

La candidatura d'enguany ha canviat de cap i tot i que en les eleccions municipals el cap de llista representa més d'un 80 per cent de la candidatura (pel fet d'ésser el possible i futurible alcalde), crec personalment que el nombre de vots rebuts ha devallat més per càstig a l'acció de la candidatura d'ERC a la legislatura que ara ha acabat que no va a la valoració de l'actual candidatura que, deixant de banda el seu cap, tampoc ha canviat tant.

Quan a les vigílies de les eleccions intemptava fer una predicció del que passaria tenia molts interrogants amb el possible resultat de l'Entesa, ara acompanyada de les sigles del PSC. A l'any 1995 havia tocat fons? O senzillament era el començament del fi? Havia estat massa agosarada la renovació, sobre tot al capdavant de la llista? Quines possibilitats hi ha reals de guanyar unes eleccions des de l'oposició? La estadística diu que costa molt i que més que guanyar-les des de l'oposició, les eleccions, si es dona el cas es perden des del govern. A l'any 1995 l'Entesa va perdre les eleccions, tot i estar al govern, per una man-

ca de capacitat política de resposta ràpida en el tema de la mancomunitat d'aigües i de manca d'altres iniciatives municipals.

Tampoc no podem deixar de banda la campanya de desprestigi (l'enveja sol estar amagada darrera de moltes calumnies) orquestrada vers el cap de llista de l'Entesa, mentre que la publicació de CiU a la que ja he fet referència plena de mitges veritats degudament manipulades i tergiversades anava distorsionant el coneixement que tenien els electors de l'acció dels 16 anys de govern de l'Entesa. Tot això va significar una davallada important al nombre de vots, en part per un transvasament a una candidatura amb certes afinitats ideològiques, com és el cas d'ERC i

l'augment de la resta de candidatures.

Com ja s'ha dit aquestes són les meves quatre reflexions sobre unes eleccions que a ben segur són força diferents a les que faria vostè lector i per això l'invito a que escrigui la seva que LA FEMOSA la publicarà; però tot això, ara i avui, ja és temps passat; els nous regidors tenen davant seu el repte d'acompanyar l'entrada d'Artesa al segle XXI, de posar per davant l'interès de tots respecte de l'interès particular, perquè sovint no solament no coincideixen si no que es contraposen, però fer-ho bé és el secret de la bona política.

R. Nonat

CANDIDATURA	Eleccions del 1991		Eleccions del 1995		Eleccions del 1999	
	Vots	% vots	Vots	% vots	Vots	% vots
	Regidors		Regidors	Variació	Regidors	Variació
Entesa artesenca (ara PSC)	364	56,17%	218	27,08%	357	43,27%
	6		3	-29,09%	4	16,19%
Partit Popular (PP)	173	26,70%	286	35,53%	286	34,67%
	2		3	8,83%	3	-0,86%
Convergència i Unió (CiU)	111	17,13%	140	17,39%	79	9,58%
	1		1	0,26%	1	-7,81%
Esquerra Republicana (ERC)			161	20,00%	103	12,48%
			2	20,00%	1	-7,52%
Vots vàlids	648		805		825	

*****

Comarca de l'Urgell:
Façana principal de
l'església d'agramunt

QUARANTA-UNA COMARQUES

L'URGELL

La comarca de l'Urgell, s'estén entre els comarques de la Noguera, la Segarra, el Pla d'Urgell, les Garrigues i la Conca de Barberà. La seua capital és Tàrraga (Targa en el parlar dels artesencs i, en general, de totes els comarques veïnes). Una tercera part del seu territori és regada per les aigües del canal d'Urgell, la resta és de secà.

L'evolució del poblament humà durant la prehistòria i l'edat antiga és semblant al de les comarques veïnes. Els documents són mol escassos fins a les acaballes de l'edat del bronze, però al començament de la primera edat del ferro, el poblament és intens i, sovint, els poblats ibèrics, es sobreposen a aquests. Els poblats ibèrics documentats entre els segles V i IV aC. apareixen a tota la comarca: tret del poblat d'Espígol, a Tornabous, d'una extensió considerable, la resta són petits i pertanyien al grup dels ilergetes, la immensa majoria dels quals foren abandonats a l'arribada dels romans (segle II aC). D'ençà de l'època romana imperial, la comarca es pobla de moltes vil·les, les quals demostren una colonització agrícola molt intensa. Algunes d'aquestes vil·les, com la de Vilagrassa, eren construïdes amb sumptuositat, on no hi faltaven

Paisatge del secà urgellenc

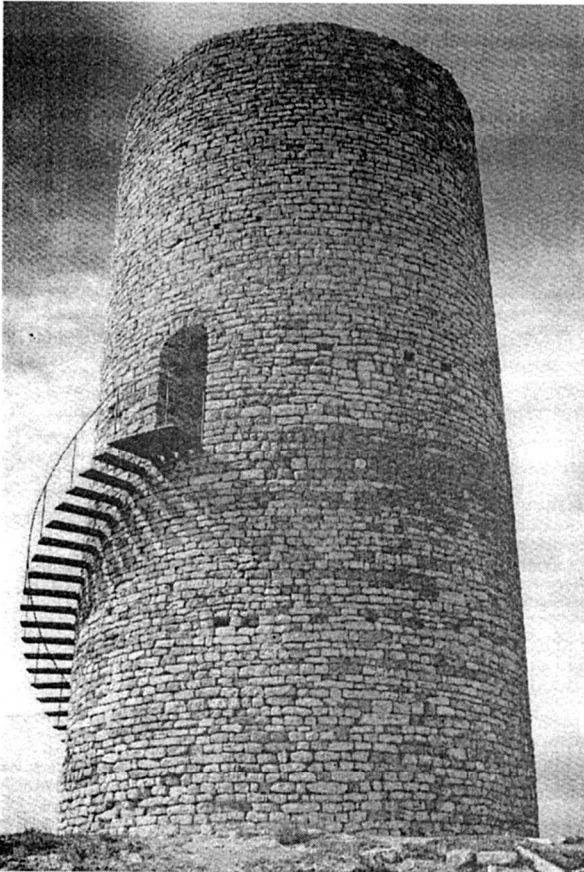
grans mosaics policroms i altres elements decoratius. Tot i aquesta abundància de vil·les, no es coneix a la comarca cap ciutat d'origen romà.

El clima és mediterrani amb tendència continental, i de muntanya mitjana als sectors més enlairats. Les principals mitjanes anuals s'acosten als 500 mm, més escasses cap a la part central i occidental de la comarca. El màxim pluviomètric estacional és de primavera i el mínim és d'hivern. En diversos indrets, hi plou menys a l'hivern que a l'estiu, bé que les pluges són escasses en totes dues estacions. Les temperatures mitjanes anuals es troben entre el 13° i 14°. els hiverns són freds i amb boires freqüents i els estius calorosos.

La població de l'Urgell ha augmentat globalment poc en els darrers cent anys. el despoblament ha estat retint per la introducció del regadiu al pla d'Urgell. Els municipis amb regadiu han mantingut normalment la població i, fins i tot, alguns han crescut. Però en els municipis on predomina el secà, en especial els situats en les serres extremes de la comarca, la pèrdua de la població ha estat notable. Guimerà i Vallbona de els Monges són dues mostres de municipis amb fort descens

L'església parroquial de Tàrraga

El famós i popular Pilar d'Almenara

demogràfic. Guimerà passà de 1.606 habitants el 1860 a 488 habitants el 1986, i Vallbona de les Monges, en les mateixes dates, passà de 1.138 a 293 habitants. Tàrrrega, centre comercial i de serveis de la comarca,

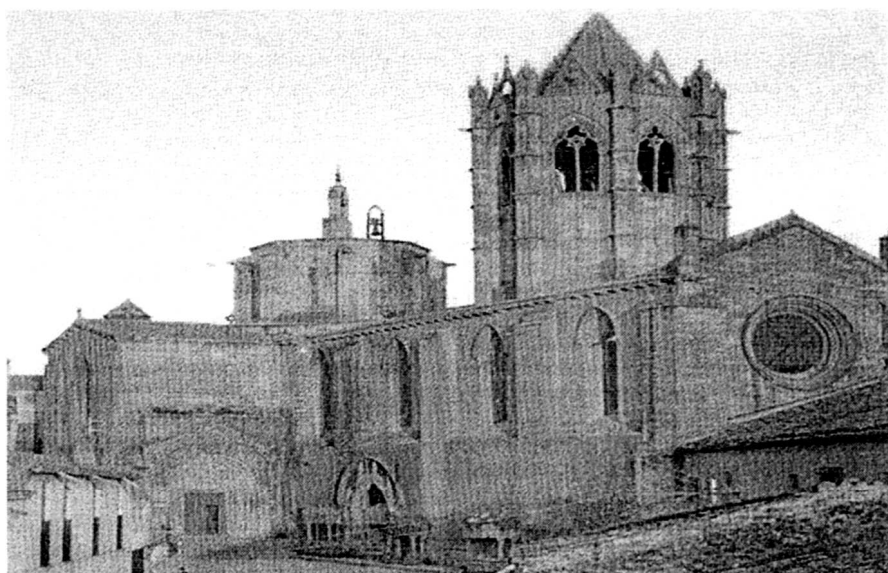

El castell de les Pellargues

és el municipi que més ha crescut en els darrers anys. El 1860 tenia 6.026 habitants, el 1900 6.477 i ja entenia 8.622 el 1950. Tàrrrega ja era un centre important al segle passat, i s'ha mantingut fins a l'actualitat. A hores d'ara, Tàrrrega conté gairebé un terç de la població de la comarca.

L'activitat econòmica gira entorn a l'agricultura, ramaderia i elaboració i transformació dels productes agro-pecuaris. L'agricultura principal és la de regadiu, gràcies al canal d'Urgell. Una tercera part de la superfície cultivada de la comarca és regada. Hi predominen els cereals (panís, ordi, blat). També hi ha fruiters, farratges i hortalisses. Al secà també hi predominen els cereals (ordi i blat), ametllers i olivers. La vinya és escassa. La ramaderia també és una activitat destacada: bestiar boví per llet, bestiar porcí en granges i bestiar oví; és important també l'aviram. La indústria és bàsicament agro-pecuària (farines, conserves, destil·leries, oli) i metal·lúrgiques (maquinària agrícola i de transports, tallers de reparacions). També hi ha indústries tèxtils, del paper i de la construcció. En aquests apartat, podríem ressaltar per la seua tipicitat, els torrons i la xocolata d'Agramunt o la indústria del càntir (el popular «silló» de terrissa negra, ja en desús, que ha deixat pas a una ceràmica de tipus més convencional) de Verdú.

Dins del territori de la comarca de l'Urgell, hi ha edificis monumentals molt significatius. En aquesta comarca trobarem el monestir medieval més important de les comarques de ponent: ens referim al monestir femení cistercenc de Vallbona de les Monges, començat a construir al segle XII i que avui encara es conserva en actiu. L'església i el claustre (que es poden visitar) presenten una barreja d'elements romànics i gòtics d'una bellesa i al mateix temps austeritat colpidores. A Agramunt, l'església parroquial, romànica del segle XIII, presenta la seua monumental portalada: una de les més importants i escultòriques de Catalunya. La vila de Guimerà, tota ella de regust medieval. L'església i castell de Verdú etc. etc..

El monestir femení cistercenc de Vallbona de les Monges

MUNICIPI DE L'URGELL	HABITANTS (1986)	TERME (Km ²)
AGRAMUNT	4.618	78'29
ANGLESOLA	1.437	23'68
BELIANES	606	15'77
BELLPUÍ	3.777	35'04
CASTELLSERÀ	1.221	15'84
CIUTADILLA	259	16'68
LA FULIOLA	1.334	11'28
GUIMERÀ	488	25'42
MALDÀ	342	31'61
MONTORNÈS DE SEGARRA	132	11'99
NALEC	107	9'34
ELS OMELLS DE NA GAIA	164	11'30
OSSÓ DE SIO	272	26'06
PREIXANA	473	21'13
PUIGVERD D'AGRAMUNT	258	21'24
SANT MARTÍ DE RIUCORB	825	35'07
TÀRREGA	11.105	75'42
TORNABOUS	943	20'30
VALLBONA DE LES MONGES	293	44'97
VERDÚ	934	35'18
VILAGRASSA	408	19'76

SOLUCIONS DELS MOTS ENCREUATS

Horizontals: 1. Vilipendiarà. 2. Amaga. Pencar. 3. Caduciflor. E. 4. Agnats. Spool. 5. Tiòlics. Èmul. 6. Inca. Umbria. 7. Oa. Daroca. To. 8. Litògen. Pern. 9. Ererat. Acaro. 10. Gen. Diàlisi. 11. I. Ofici. Eeee. 12. Surar. Ssssss.

Verticals: 1. Vacatio Legis. 2. Imaginaire. U. 3. Condal. Tenor. 4. Igualador. Fa. 5. Pacti. Agadir. 6. E. Iscurètic. 7. Npf. Noms. Ais. 8. Dels. Bc. Al. S. 9. Inoperàncies. 10. Acromi. Rases. 11. Ra. Ouateries. 12. Llera. Oposes.

